

Michał Płachta*

Wzajemna pomoc prawna w Unii Europejskiej na podstawie Konwencji z 2000 roku

1. Geneza modernizacji wzajemnej pomocy prawnej

Wspólne działania podejmowane przez państwa europejskie w celu skutecznego zwalczania przestępczości normowały dotychczas przepisy Konwencji Rady Europy o pomocy prawnej w sprawach karnych z 1959 r. Państwa członkowskie Unii Europejskiej wymagały jednak zacieśnienia współpracy, co wynikało z wprowadzenia swobodnego przepływu osób w granicach Unii. Dostrzeżono zatem konieczność unormowania i zalegalizowania działań skierowanych przeciwko przestępczości zorganizowanej, podejmowanych przez organy władzy państw członkowskich.

Potrzeba unowocześnienia i usprawnienia międzynarodowych instrumentów pomocy prawnej ujawniła się w sposób szczególny na tle zwalczania przestępczości zorganizowanej.¹ Zwłaszcza w drugiej połowie lat 90. wskazywano na konieczność nie tylko modernizacji systemu międzynarodowej współpracy w sprawach karnych w kontekście międzynarodowej przestępczości zorganizowanej,² ale podkreślano równocześnie niedostateczne uwzględnienie roli organów ścigania w dotychczas istniejącym modelu.³ Lepsze zrozumienie dla tych problemów

---

* Prof. dr hab. **Michał Płachta** – dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

¹ P. Williams, *Most Effective Forms of International Co-operation for the Prevention and Control of Transnational Organized Crime at the Investigative, Prosecutorial and Judicial Levels w: The United Nations and Transnational Organized Crime: Special Issue*, „*Transnational Organized Crime*”, vol. 1, no. 3/1995.

² C. Fijnaut, *Transnational Organized Crime and Institutional Reform in the European Union: The Case of Judicial Cooperation w: Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, eds. P. Williams, D. Vlassis, London-Portland 2001, s. 276.

³ N.C. Walker, *European Policing and the Politics of Regulation w: Crimes Sans Frontieres: International and European Legal Approaches*, eds. P.J. Cullen, W.C. Gilmore, Edinburgh 1998,

połączone z pełniejszą wymianą informacji⁴ zaowocowały podjęciem konkretnych kroków na różnych forach: zarówno regionalnych, jak np. Rada Europy,⁵ Unia Europejska,⁶ Brytyjska Wspólnota Narodów,⁷ jak i globalnych, zwłaszcza pod auspicjami ONZ.⁸

Przy wykorzystaniu procedury konsultacji, w maju 2000 r. została przyjęta nowa Konwencja o wzajemnej pomocy w sprawach karnych między państwami członkowskimi Unii Europejskiej.⁹ Uchwalenie tego aktu poprzedzone było zasięgnięciem opinii Parlamentu Europejskiego, Komitetu ds. Wolności i Praw Obywatelskich, Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych oraz Komitetu ds. Prawa i Rynku Wewnętrznego.

Zmiany proponowane przez Parlament¹⁰ dotyczyły przede wszystkim prawa do obrony, ochrony praw osoby przesłuchiwanej, uściślenia definicji pojęć, a także uregulowania różnych form podsłuchu telekomunikacyjnego. Inne proponowane poprawki miały na celu uporządkowanie tekstu Konwencji i dokonanie zmian czyniących ją bardziej zrozumiałą. W kwestii ochrony praw osoby przesłuchiwanej położono nacisk na konieczność przestrzegania norm określonych przepisami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz potrzebę usunięcia rozbieżności istniejących między systemami prawnymi

---

s.141; Ch.Ekberg, *International Legal Assistance in Combating Organized Crime*, „*Nouvelles Etudes Pénales*”, vol.16/1998, s.261.

⁴ Zob. np.: G.Renault, L.Venderborght, L.Van Outrive, *La collaboration policière internationale en Europe*, „*Déviance et société*”, no.20/1996, s.173; J.Benyon, *The Developing System of Police Cooperation in the European Union w: Policing the European Union. Theory, Law and Practice*, eds. M.Anderson et al., Oxford 1995, s.145, jak również dwa rozdziały: J.Sheptycki, *European Policing Routes: an essay on transnationalisation, policing and the information revolution* oraz B.de Ruyver, A.Flaveau, *European Police Cooperation w: Public Safety in Europe*, eds. G.J.N.Bruinsma, C.D.van der Vyiver, Enschede 1999, s.47 i 137.

⁵ P.Csonka, *Organized and Economic Crime (An Overview of the Relevant Council of Europe Activities)* w: *Crimes Sans Frontieres ...*, op.cit., s.93.

⁶ H.Nilsson, *Cooperation in Justice and Home Affairs w: Crimes Sans Frontieres...*, op.cit., s.116.

⁷ Por.: *Scheme Relating to Mutual Assistance in Criminal Matters (the Harare Scheme) within the Commonwealth as amended in 1999 and Commentary on the Scheme, Meeting of Commonwealth Law Ministers Communiqué 99/31*, Port of Spain, Trinidad and Tobago, 3-7 may 1999, Marlborough House London 1999.

⁸ ONZ zorganizowała w 1998 r. w Waszyngtonie konferencję z udziałem ekspertów z wielu krajów poświęconą propozycjom zmian w Modelowym Traktacie o Pomocy Prawnej z 1990 r. – zob.: *Background Paper of the Expert Group Meeting on Developing and Promoting the Efficiency of Mechanisms in International Mutual Assistance Practice*, Washington, 23-26 February 1998.

⁹ *Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, 2000/C 197/01.

¹⁰ *Report on the draft Council Act establishing the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, A5-0019/2000.

państw członkowskich tak, aby zapoczątkować proces ich ujednoczenia i stworzenia systemu oferującego najszerzej pojęte prawo do obrony. W odniesieniu do ochrony praw jednostki chodziło o to, aby jej zakresem objąć zarówno świadków i biegłych, jak i osoby przesłuchiwane w charakterze podejrzanego (oskarżonego).

Poprawki dotyczące definicji pojęć zmierzały do wprowadzenia jasnej interpretacji sformułowań tekstu Konwencji w celu uniknięcia zastosowania pojęć ogólnych, które mogą być szeroko interpretowane. Zaproponowano także szereg poprawek porządkujących jej tekst i grupujących pewne zagadnienia. Godna uwagi jest propozycja usunięcia w całości artykułu zezwalającego na przechwytywanie połączeń telekomunikacyjnych na terytorium innego państwa członkowskiego bez technicznego wsparcia ze strony tego państwa, a jedynie za stosownym powiadomieniem jego organów władzy. Ostatecznie wiele poprawek zostało odrzuconych, a tekst uchwalonej Konwencji jest bardzo zbliżony do projektu przedstawionego przez Radę w 1999 r.

2. Warunki ogólne

Pierwsze artykuły Konwencji dotyczą związków z innymi aktami prawa międzynarodowego i stanowią, że będzie ona uzupełnieniem unormowań zawartych w Europejskiej Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych z 20 kwietnia 1959 r. (dalej: EKPP),¹¹ protokołu dodatkowego z 17 marca 1978 r. do tejże Konwencji, Porozumienia Wykonawczego z 19 czerwca 1990 r. wprowadzającego w życie Układ Schengen z 1985 r. w sprawie stopniowego zniesienia kontroli na wspólnych granicach (dalej: PW Schengen) oraz rozdziału II Traktatu o ekstradycji i wzajemnej pomocy w sprawach karnych pomiędzy Królestwem Belgii, Wielkim Królestwem Luksemburga i Królestwem Holandii z 27 czerwca 1962 r., zmienionego protokołem z 11 maja 1974 r. (dalej: Traktat Beneluksu).

W związku z wejściem w życie Konwencji, Parlament Europejski zaproponował zamieszczenie przepisu zobowiązującego Radę do podjęcia odpowiednich kroków w celu wprowadzenia postanowień, zgodnie z procedurami określonymi w artykule 34(2)(c) Traktatu o Unii Europejskiej, jak również w zgodzie z terminarzem prac Rady i Komisji. Poprawka ta nie została jednak uwzględniona.

Odnosnie do inicjatywy w zakresie wzajemnej pomocy Rada zaproponowała, aby odbywało się to na wniosek „organu prawnego” („*legal authority*”), natomiast Parlament zaproponował zmianę sformułowania na „*judicial authority*” („organ sądowy”), ograniczając w ten sposób zakres zastosowania tego

---

¹¹ Dz. U., nr 76/1999, poz. 854.

instrumentu. Również i ta propozycja nie znalazła się w ostatecznej wersji Konwencji.

3. Wnioski o udzielenie pomocy – procedury i formalności

3.1. Składanie wniosków

Podjęcie działań w ramach instytucji pomocy prawnej wymaga skierowania odpowiedniego wniosku do właściwych władz państwa, ze strony którego pomoc jest pożądana. Rada proponowała, aby formalności i procedury związane z udzieleniem wzajemnej pomocy były stosowane przez państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek (państwo wezwane) zgodnie ze wskazaniami organów władzy państwa wnioskującego (wzywającego), o ile wskazania te nie są sprzeczne z podstawowymi zasadami prawnymi istniejącymi w pierwszym z nich. Wniosek powinien zostać wykonany w terminie wskazanym i należycie uzasadnionym przez państwo wzywające. Parlament zaproponował zmiany dotyczące terminów – zgodnie z tą propozycją, państwo, do którego skierowano wniosek powinno uwzględnić wszystkie terminy wynikające z procedury oraz terminy wskazane przez państwo wnioskujące o pomoc. Natomiast paragraf 1 artykułu 4 w ostatecznej wersji Konwencji wskazuje na formalności i procedury określone przez państwo członkowskie, ale tylko na takie, które nie stoją w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawnymi państwa, do którego skierowano wniosek. Dopiero paragraf 2 tegoż artykułu określa, że wniosek powinien zostać wykonany niezwłocznie – z uwzględnieniem nieprzekraczalnych terminów proceduralnych oraz innych terminów wskazanych przez wnioskujące państwo, o ile zostały należycie uzasadnione.

W przypadku, kiedy wykonanie wniosku nie jest możliwe lub nie można wniosku wykonać całkowicie w zgodzie z wymogami postawionymi przez państwo wnioskujące, Rada zaproponowała wprowadzenie obowiązku niezwłocznego udzielenia informacji o tym fakcie. Ponadto państwo, do którego zwrócono się z wnioskiem o pomoc prawną, może wskazać warunki, które muszą zostać spełnione, żeby wniosek został zrealizowany i pomoc udzielona. Między państwami może zostać zawarte wstępne porozumienie co do prowadzenia dalszych działań (porozumienie takie może być uzależnione od spełnienia postawionych warunków). Parlament zaproponował, żeby państwo, które ma udzielić pomocy, określiło termin realizacji wniosku.

Ostatecznie dodane zostały dwa paragrafy. Jeden reguluje przypadek, kiedy termin wskazany przez wzywające państwo nie zostanie dotrzymany: jeśli z uzasadnienia podania terminu wynika, że każde opóźnienie może niekorzystnie wpłynąć na skuteczność czynności postępowania, wówczas odpowiednie organy państwa członkowskiego, do którego skierowano wniosek, powinny niezwłocznie zawiadomić organy wzywającego państwa i wskazać warunki, które powinny

zostać spełnione, żeby wykonanie wniosku było możliwe. Drugi paragraf odnosi się do sytuacji podobnej jak opisana powyżej, z tym że można przewidzieć, że wskazany termin nie będzie dotrzymany – w tym przypadku organy władzy państwa wezwanego niezwłocznie poinformują o przybliżonym terminie wykonania wniosku, a władze państwa wzywającego zawiadomią, czy w świetle tej nowej okoliczności złożony wniosek jest nadal aktualny.

3.2. Doręczanie pism procesowych

Artykuł 5 reguluje kwestie związane z wysyłaniem i doręczaniem pism procesowych. W Konwencji zostało przyjęte rozwiązanie zaproponowane przez Radę, przewidujące doręczanie – co do zasady – za pośrednictwem poczty pism procesowych osobom znajdującym się na terytorium innego państwa członkowskiego. Parlament zmierzał do wprowadzenia unormowań określających sytuację, w której organy państwa wezwanego miałyby obowiązek zorganizowania doręczenia dokumentów według przepisów swojego prawa wewnętrznego – ewentualnie w formie wskazanej przez państwo wzywające, jeżeli nie stoi ona w sprzeczności z przepisami prawa państwa, na którego terytorium dokumenty mają zostać doręczone.

Artykuł 5, ustęp 2 przewiduje doręczanie pism procesowych za pośrednictwem właściwych organów państwa wezwanego. Komisja Europejska zaproponowała cztery okoliczności wymienione w sposób wyczerpujący – przy użyciu słowa „*tylko*” („*only*”) – w których może to nastąpić, a więc:

- adres osoby, do której pismo jest skierowane jest nieznany lub niedokładny;
- przepisy prawa procesowego wzywającego państwa członkowskiego wymagają dowodu doręczenia innego niż ten, który może być uzyskany za pośrednictwem poczty;
- nie jest możliwe doręczenie pisma drogą pocztową;
- wzywające państwo członkowskie ma podstawy do przekonania, że doręczenie pisma za pośrednictwem poczty okaże się nieskuteczne lub niewłaściwe.

Parlament w proponowanych przez siebie poprawkach usunął słowo „*only*”, stąd można przypuszczać, że wymienione niżej dwie grupy okoliczności byłyby podane jako przykładowe. Pisma procesowe, według zmian dokonanych przez Parlament, mogłyby być doręczane za pośrednictwem odpowiednich organów władzy państwa wezwanego, gdy:

- adres osoby, do której pismo jest skierowane jest nieznany lub niepewny albo gdy państwo wzywające wskaże przyczyny, dla których pośrednictwo poczty byłoby niesłuszne lub nieskuteczne;

- odpowiednie przepisy prawa procesowego wzywającego państwa członkowskiego wymagają dowodu doręczenia innego niż ten, który może być uzyskany przez pocztę.

Autorzy Konwencji pozostali przy pierwotnej wersji, co oznacza, że wymienia ona cztery grupy wspomnianych okoliczności, nie wprowadzając obowiązku podania przyczyn, dla których organy władzy wzywającego państwa są przekonane o niesłuszności bądź nieskuteczności wykorzystania drogi pocztowej.

Poza zagadnieniami związanymi z przesyłką pism procesowych artykuł 5 odnosi się również do przekładu tych dokumentów na język, którym posługuje się ich adresat. W tej kwestii propozycja Rady zmierzała do wprowadzenia obowiązku dołączenia tłumaczenia pisma lub istotnej jego części na jeden z języków obowiązujących na terytorium państwa, gdzie przebywa adresat, chyba że organy sądowe posiadają informację, że adresat dokumentu posługuje się tylko jakimś innym językiem, wówczas Rada proponowała przełożyć dokument lub istotną jego część na ten właśnie język. Parlament zajął stanowisko, że fragmentaryczne tłumaczenie treści pisma może prowadzić do nieporozumień wynikających z niewłaściwego rozumienia treści dokumentu i stąd postulował przełożenie dokumentu w całości na jeden z języków obowiązujących na terytorium państwa członkowskiego, w którym przebywa adresat. Komitet ds. Prawa i Rynku Wewnętrznego proponował natomiast zmianę polegającą na obowiązkowym przełożeniu dokumentu zarówno na język obowiązujący w państwie członkowskim wzywającym, jak i na język obowiązujący w państwie wezwanym, a także na inny język, jeżeli tylko takim językiem włada adresat, a wszystkie te dokumenty powinny zostać dostarczone w komplecie.

Ostatecznie Konwencja wprowadza obowiązek przełożenia dokumentu lub istotnych jego części na język obowiązujący na tym obszarze państwa członkowskiego, na którym przebywa adresat.

Odnośnie do przekazywania wniosków o pomoc prawną, Parlament przewidywał sytuację, w której wniosek zostanie przekazany organom, które nie są właściwe do jego rozpatrzenia. Wówczas, celem uniknięcia biurokratycznej zwłoki, Parlament zaproponował wprowadzenie obowiązku przekazania wniosku właściwym organom w obrębie tego samego państwa członkowskiego i poinformowania organów w państwie członkowskim, z którego pochodzi wniosek. Nie uwzględniono jednak tej propozycji Parlamentu w tekście Konwencji.

Pojawiła się w niej możliwość przekazywania wniosków o pomoc prawną za pośrednictwem Interpolu lub innego odpowiedniego organu stosownie do postanowień Traktatu Unii Europejskiej. Rada proponowała, aby były to zwykłe wnioski o pomoc prawną, ale ostateczna wersja Konwencji przewiduje tę możliwość tylko w przypadku wniosków pilnych.

4. Pomoc prawna w formie spontanicznej wymiany informacji

Współpraca i wzajemna pomoc między państwami członkowskimi Unii Europejskiej może przybierać postać wymiany informacji, dlatego w Konwencji znalazły się także postanowienia dotyczące tego zagadnienia.

Rada Unii Europejskiej proponowała, aby organy władzy państw członkowskich wymieniały między sobą informacje związane z przestępstwami, których ściganie i karanie leży w kompetencjach tych organów, bez potrzeby składania odrębnego wniosku. Organ dostarczający informacji może określić warunki odnoszące się do wykorzystania przekazanych informacji, a organy władzy, które je otrzymują będą związane tymi warunkami. Parlament w tym przypadku przewidywał możliwość odmowy przyjęcia informacji, jeżeli wiązałoby się to z koniecznością spełnienia warunków. Jeżeli jednak adresaci informacji zdecydowaliby o ich przyjęciu, wówczas będą zobowiązani dotrzymać umówionych warunków. Ostatecznie zdecydowano, że organ władzy otrzymujący informacje powinien czuć się związany wspomnianymi warunkami.

Zgodnie z wytycznymi, jakimi kierował się Parlament przy wydawaniu swojej opinii na temat projektu Konwencji, pojawiły się próby podkreślenia wagi prawa do obrony. Argumentem na potwierdzenie tej tezy może być poprawka Parlamentu wprowadzająca nowy paragraf, zgodnie z którym zarówno procedury wymiany informacji, organy władzy, jak i treść informacji powinna zostać udokumentowana, dokumenty zaś dołączone do akt sprawy i udostępnione obronie. Ten nowy paragraf, zaproponowany przez Parlament celem zabezpieczenia praw do obrony, nie znalazł się jednak w ostatecznej wersji Konwencji.

5. Przekazywanie aresztowanych do innego państwa członkowskiego w celach dochodzeniowych

Prowadzenie dochodzenia przez organy jednego z państw członkowskich wymaga niekiedy obecności osoby, która przebywa w areszcie w innym państwie członkowskim. Rada proponowała więc możliwość zawarcia porozumienia między zainteresowanymi państwami członkowskimi w kwestii czasowego przekazania tej osoby na terytorium państwa, w którym dochodzenie jest prowadzone.

Parlament wymagał jednak nie tylko zawarcia porozumienia, ale i odrębnego wniosku o przekazanie aresztowanego. Ostatecznie autorzy Konwencji pozostali przy opcji porozumienia pomiędzy zainteresowanymi organami władzy państw członkowskich. Kolejne poprawki, zgodnie z dążeniem Parlamentu do stworzenia szerokich gwarancji praw jednostki, odnoszą się do zapewnienia osobie przekazywanej prawa do obrony.

Tak więc pierwsze z zagadnień, jakie obejmuje część związana z instytucją przekazania osób, dotyczy wyrażenia zgody przez aresztowanego na przekazanie

do innego państwa. W tej kwestii propozycja Rady sprowadziła się do obowiązku niezwłocznego dostarczenia oświadczenia wyrażającego zgodę lub jego kopii organom państwa, do którego skierowano wniosek o pomoc wzajemną. Parlament dostrzegł konieczność przyjęcia innego rozwiązania, mianowicie obowiązek uprzedniego uzyskania oświadczenia wyrażającego zgodę przez państwo, do którego wniosek skierowano, a następnie przekazania oświadczenia państwu wzywającemu. Ponadto Parlament proponował zamieszczenie w tekście Konwencji nowego paragrafu, dotyczącego sytuacji, kiedy aresztowany nie wyraża zgody na pobyt w innym państwie. W takim przypadku jego odmowa może być wzięta pod uwagę przez organy państwa, w którym przebywa.

Konwencja stanowi, że jeśli wymagane jest uzyskanie zgody aresztowanego na przekazanie do innego państwa członkowskiego, wówczas oświadczenie wyrażające zgodę lub jego kopia powinny pozostać w państwie, w którym osoba przebywała w areszcie. Nie zamieszczono natomiast przepisu normującego konsekwencje braku zgody osoby aresztowanej.

Następne zagadnienie w omawianej materii dotyczyło długości okresu aresztowania. W tym przypadku poprawki Parlamentu sprowadzały się do przestawienia szyku wyrazów, ponieważ Rada proponowała, aby z okresu aresztowania odbywanego w państwie członkowskim, do którego skierowano wniosek o pomoc, został potrącony okres pozbawienia wolności, jaki osoba aresztowana odbędzie w państwie, które prowadzi dochodzenie. Natomiast Parlament proponował, żeby okres pozbawienia wolności w państwie prowadzącym dochodzenie został odliczony od okresu aresztowania, który ta osoba będzie musiała odbyć na terytorium państwa, gdzie została aresztowana. Ostatecznie przyjęto w Konwencji sformułowanie, jakie proponowała Rada.

Parlament dostrzegł także możliwość zaistnienia sytuacji, w której data zwolnienia osoby aresztowanej przypada na czas, kiedy będzie ona przebywała na terytorium państwa prowadzącego dochodzenie. W tym przypadku państwo pierwotnego zatrzymania byłoby zobowiązane poinformować organy państwa współpracującego o tej dacie, a z jej upływem osoba ta powinna niezwłocznie zostać przekazana z powrotem celem dopełnienia formalności związanych z jej zwolnieniem. Konwencja nie przewiduje takiego przypadku, ponieważ poprawka Parlamentu wprowadzająca ten paragraf nie została uwzględniona.

W kolejnym paragrafie pojawia się odwołanie do postanowień EKPP z 1959 r. Rada zaproponowała, aby artykuły 11(2), (3), 12 i 20 Konwencji były stosowane *mutatis mutandis* do artykułu 9.

Artykuł 11(2) stanowi: *„W przypadku określonym w ustępie poprzedzającym i z zastrzeżeniem postanowień artykułu 2 tranzyt osoby pozbawionej wolności przez terytorium państwa trzeciego, będącego stroną niniejszej Konwencji odbywa się na wniosek, do którego dołącza się wszelkie niezbędne dokumenty, kierowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości Strony wzywającej do Ministerstwa*

Sprawiedliwości Strony Konwencji wezwanej do udzielenia tranzytu. Każda umawiająca się Strona może odmówić wyrażenia zgody na tranzyt własnych obywateli”.

Przepis ten odnosi się do sytuacji, kiedy strona wzywająca wnosi o stawiennictwo osoby pozbawionej wolności, przebywającej na terytorium innego państwa-strony w celu przeprowadzenia konfrontacji. Kolejny ustęp artykułu 11 stanowi: *„Osoba przekazana powinna pozostawać pozbawiona wolności na terytorium Strony wzywającej oraz w stosownych wypadkach na terytorium Strony wezwanej do udzielenia tranzytu, chyba że Strona wezwana do przekazania zażąda jej zwolnienia”.*

Zdaniem Rady przepis ten miał być także stosowany z uwzględnieniem niezbędnych zmian do tej części Konwencji, która dotyczy przekazywania osób pozbawionych wolności na terytorium innego państwa członkowskiego w celu przeprowadzenia przesłuchania, z czym zgodził się Parlament. Ponadto obydwie te organy proponowały utrzymanie w mocy postanowień artykułu 12 wspomnianej Konwencji z 1959 r., który odnosi się do swego rodzaju immunitetu (tzw. listu żelaznego) udzielonego świadkom, biegłym, a także osobie wezwanej do stawiennictwa przed organami strony wzywającej od poniesienia odpowiedzialności za czyny, o które toczy się postępowanie.

Przepis ten stanowi:

„1. Świadek lub biegły, który w wyniku wezwania stawia się przed organami sądowymi Strony wzywającej nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być ścigany, zatrzymany lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiony osobistej wolności na terytorium tej Strony, w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez niego terytorium Strony wezwanej.

2. Osoba wezwana do stawiennictwa przed organami sądowymi Strony wzywającej w celu poniesienia odpowiedzialności za czyny, o które toczy się postępowanie nie może, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, być tam ścigana, zatrzymana lub w jakikolwiek inny sposób pozbawiona osobistej wolności w odniesieniu do czynów popełnionych lub orzeczeń skazujących wydanych przed opuszczeniem przez nią terytorium Strony wezwanej i nie określonych w wezwaniu.

3. Immunitet określony w niniejszym artykule wygasa, jeżeli świadek, biegły lub oskarżony mając możliwość opuszczenia terytorium Strony wzywającej w ciągu kolejnych piętnastu dni od dnia, w którym jego obecność nie była już wymagana przez organy sądowe, pozostał na tym terytorium lub powrócił na nie po jego opuszczeniu”.

Parlament i Rada były zgodne także co do kwestii odpowiedniego stosowania artykułu 20 Konwencji o treści: *„Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 10 ustęp 3 wykonanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej nie rodzi*

obowiązku zwrotu żadnych kosztów, z wyjątkiem kosztów związanych z udziałem biegłych, powstałych na terytorium Strony wezwanej oraz kosztów przekazania osób pozbawionych wolności w trybie artykułu 11”.

Rozbieżności poglądów ujawniły się w odniesieniu do zagadnienia włączenia zastosowania ustępu 1 artykułu 11 EKPP. Rada nie dostrzegła konieczności jego stosowania, a dotyczy on odmowy przekazania osoby pozbawionej wolności i jego treść jest następująca:

„Osobę pozbawioną wolności, o której osobiste stawiennictwo w charakterze świadka lub w celu przeprowadzenia konfrontacji wnosi Strona wzywająca, przekazuje się czasowo na terytorium, gdzie przesłuchanie ma mieć miejsce, pod warunkiem zapewnienia jej powrotu w terminie wskazanym przez Stronę wezwaną i zastrzeżeniem postanowień artykułu 12 w zakresie, w którym mogą one znaleźć zastosowanie.

Można odmówić przekazania:

- jeżeli osoba pozbawiona wolności nie wyraża na nie zgody,*
- jeżeli jej obecność jest konieczna dla celów postępowania karnego, toczącego się na terytorium Strony wezwanej,*
- jeżeli przekazanie mogłoby spowodować przedłużenie okresu pozbawienia jej wolności,*
- jeżeli inne istotne przyczyny sprzeciwiają się jej przekazaniu na terytorium Strony wzywającej”.*

Parlament, dążąc do zapewnienia, że prawa osoby pozbawionej wolności będą przestrzegane, wprowadził poprawkę, która umożliwi osobie pozbawionej wolności podjęcie decyzji o miejscu pobytu. Poprawka jednak nie została uwzględniona, prawdopodobnie dlatego, że skorzystanie z prawa odmowy przysługującego osobom pozbawionym wolności mogłoby uczynić bezskutecznymi większość wniosków o ich przekazanie w ramach pomocy prawnej.

6. Przesłuchania w formie wideokonferencji

W przypadkach, kiedy nie jest możliwe lub nie jest konieczne osobiste stawiennictwo przed organami sądowymi państwa wzywającego, organy ścigania prowadzące dochodzenie mogą zwrócić się z wnioskiem do organów państwa, na którego terytorium znajduje się dana osoba, o przeprowadzenie przesłuchania w formie wideokonferencji zgodnie z postanowieniami art. 10. Parlament dodał możliwość przeprowadzenia przesłuchania za pośrednictwem telekonferencji, ponadto w poprawkach zamieścił uwagę dotyczącą obowiązku przeprowadzenia przesłuchania z zachowaniem gwarancji praw oskarżonego. Kolejna propozycja Parlamentu odnosiła się do tego, żeby nie tylko zainteresowane państwo, ale także sam świadek lub biegły, wezwany do stawiennictwa przed organami państwa prowadzącego dochodzenie w sprawie, mógł wnioskować

o przeprowadzenie tego rodzaju przesłuchań. Parlament przewidywał też inną opcję: świadek lub biegły, który ma zostać przesłuchany z wykorzystaniem wideokonferencji może zwrócić się z wnioskiem o umożliwienie mu osobistego stawiennictwa w celu złożenia wyjaśnień lub opinii. Ostatecznie w Konwencji przyjęto propozycję Rady, z tym że prowadząc przesłuchanie w formie wideokonferencji należy brać pod uwagę paragrafy 2-8 artykułu 10.

Parlament poruszył także zagadnienie związane z przesłuchiwaniami nieletnich i stanął na stanowisku, że ponieważ dla nieletniego przesłuchanie wiąże się z wieloma negatywnymi emocjami, dlatego w takim przypadku przesłuchanie musi odbyć się w formie wideokonferencji, co pozwoli też na uniknięcie wielokrotnego przesłuchiwanie nieletniego. Oprócz tego Parlament proponował, aby nieletniemu świadkowi podczas przesłuchania towarzyszyła osoba, którą darzy on zaufaniem, zwykle rodzic lub oboje rodziców czy też niezaangażowany w sprawę biegły. Jednak poprawka ta nie znalazła się w ostatecznej wersji Konwencji.

Kiedy organy sądowe zmierzają do przeprowadzenia przesłuchania osoby w charakterze świadka lub biegłego, pozostaje kwestia wezwania do złożenia wyjaśnień lub opinii. Rada zaproponowała wezwanie osoby do stawiennictwa w formie przyjętej przez prawo krajowe. Parlament dostrzegł inne rozwiązanie, może bardziej kurtuazyjne, mianowicie zaproszenie świadka lub biegłego do stawiennictwa, a także obowiązek udzielenia informacji o prawie do odmowy składania wyjaśnień w trybie tele- lub wideokonferencji, a także o prawie do przeprowadzenia przesłuchania bezpośrednio przed organem sądowym państwa wnioskującego. Ostatecznie przyjęta została propozycja Rady.

Dążąc do zapewnienia, aby podczas przesłuchania nie zostały naruszone podstawowe zasady prawa państwa, do którego skierowano wniosek, a w razie stwierdzenia, że takie uchybienia miały miejsce, żeby podjęte zostały środki konieczne do zaniechania naruszeń, Rada zaproponowała udział w przesłuchaniu przedstawiciela organów sądowych państwa, do którego skierowano wniosek (przedstawicielowi, jeżeli to konieczne, powinien towarzyszyć tłumacz). Parlament generalnie zgodził się na takie rozwiązanie, z tym że zaproponował asystę tłumacza w przypadku, kiedy przedstawiciel nie zna języka, w jakim przesłuchanie jest prowadzone. Przeważało stanowisko Rady.

Pozostając jeszcze przy postanowieniach związanych z udziałem tłumacza, Rada postulowała, aby organy sądowe państwa wnioskującego o przeprowadzenie przesłuchania mogły zwrócić się z prośbą do państwa, do którego skierowano wniosek o zapewnienie pomocy tłumacza osobie, która ma zostać przesłuchana za pomocą wideokonferencji, jeżeli taka pomoc okaże się konieczna. Parlament dostrzegł możliwość zapewnienia pomocy tłumacza nie tylko na prośbę państwa wnioskującego, ale również na prośbę osoby przesłuchiwanej i obligatoryjnie, gdy nie zna ona języka państwa wnioskującego. W Konwencji przyjęta została

propozycja Parlamentu, a więc pełen wachlarz możliwości udzielenia pomocy tłumacza podczas przesłuchania za pomocą wideokonferencji.

Istotną kwestią, zdaniem Parlamentu, jest możliwość skorzystania z pomocy obrońcy, którego osoba poddawana przesłuchaniu darzy zaufaniem. Z tego powodu Parlament zaproponował wprowadzenie nowego paragrafu, zawierającego tego rodzaju poprawkę. Nie znalazł on jednak miejsca w ostatecznej wersji Konwencji.

Omówione wyżej postanowienia dotyczące wideokonferencji odnosiły się do przesłuchiwanie świadków lub biegłych. Może jednak zaistnieć sytuacja, kiedy požądane będzie przesłuchanie osoby oskarżonej z wykorzystaniem tej formy składania zeznań, jaką przewiduje wideokonferencja. Parlament w swej poprawce odnoszącej się do takiej sytuacji zauważył potrzebę umieszczenia wśród postanowień związanych z przesłuchaniem osoby oskarżonej także postanowienia dotyczącego współoskarżonych i osób podejrzanych o popełnienie określonego czynu, o który toczy się postępowanie. W treści Konwencji przyjęte zostało sformułowanie proponowane przez Radę, z tym że złożenie zeznań w opisanej formie wymaga wyrażenia zgody przez osobę oskarżoną. W treści nie zostały ujęte poprawki Parlamentu związane z gwarancjami poszanowania praw do obrony, jakie zapewniają przepisy prawa wewnętrznego.

7. Przesyłki niejawnie kontrolowane (*controlled deliveries*)

Organy sądowe państwa członkowskiego, w którym prowadzone są czynności operacyjne lub dochodzeniowe w sprawie, mają możliwość wystąpienia do właściwych organów innego państwa członkowskiego o dokonanie kontroli przesyłek. Kontrola odbywa się zgodnie z przepisami prawa państwa, do którego wniosek został skierowany. Według Parlamentu konieczne byłoby bieżące udzielanie informacji o przebiegu działań państwu wzywającemu i wspólne ich koordynowanie. Pozostano jednak przy takiej treści paragrafu, jaką proponowała Rada.

8. Wspólne grupy operacyjno-dochodzeniowe (*joint investigation teams*)¹²

W wyniku porozumienia kilku zainteresowanych państw członkowskich może powstać wspólna grupa operacyjno-dochodzeniowa, ustanowiona w określonym celu i na określony w porozumieniu czas z możliwością przedłużenia na mocy

---

¹² Szerzej na temat współpracy organów ścigania w świetle unormowań Konwencji zob.: M. Płachta, *Rola organów ścigania w systemie międzynarodowej pomocy w sprawach karnych opartym na Konwencji Unii Europejskiej z 2000 r.* w: *Unia Europejska – wyzwanie dla polskiej Policji*, red. W. Pływaczewski, G. Kędzierska, P. Bogdalski, Szczytno 2003, s.206.

kolejnego porozumienia. Grupy takie można tworzyć na wniosek jednego z państw w przypadku, kiedy dochodzenie prowadzone w jednym państwie wymaga jeszcze przeprowadzenia śledztwa związanego z innymi państwami członkowskimi lub kiedy organy kilku państw członkowskich prowadzą dochodzenia w sprawach karnych wymagających skoordynowanego, wspólnego działania zaangażowanych państw. Skład takiej grupy powinien zostać ustalony wspólnie. Parlament zaproponował zamieszczenie w tekście Konwencji przepisu, który by *expressis verbis* wykluczał udział w zespole pracowników wymiaru sprawiedliwości zainteresowanego państwa, co uzasadniał koniecznością rozdzielania funkcji operacyjno-dochodzeniowych od sądowych. Poprawka nie została uwzględniona.

Członkowie grupy w związku ze swoją działalnością pozyskują pewne informacje, które mogą zostać wykorzystane tylko w określonych celach, jakie wyliczono w treści Konwencji, którymi są:

- cele, dla których powołano grupę;
- wykrycie i ściganie innych przestępstw (w takim przypadku konieczne jest udzielenie zgody przez zainteresowane państwo członkowskie);
- zapobieżenie nagłemu i poważnemu zagrożeniu bezpieczeństwa publicznego;
- w pewnym stopniu inne cele, jeżeli zostanie to uzgodnione między państwami członkowskimi, które powołały grupę.

Parlament uznał dwa ostatnie punkty za zbyt ogólne oraz niejasne i w związku z tym podkreślił, że może zachodzić obawa popełniania w tej kwestii nadużyć, a więc wykorzystywania zdobytych informacji dla celów niezgodnych z Konwencją. Stąd propozycja usunięcia obu punktów. Ostatecznie Konwencja zezwala na wykorzystywanie informacji w sposób określony we wszystkich przytoczonych punktach.

9. Podśluch telekomunikacyjny

W toku dochodzenia może okazać się niezbędne przechwycenie rozmów czy innych form połączeń telekomunikacyjnych na terytorium innego państwa członkowskiego. Konwencja przewiduje współpracę w tego rodzaju działaniach operacyjnych.

Rada zaproponowała umożliwienie kierowania do odpowiednich organów innego państwa członkowskiego wniosków o:

- przechwytywanie i transmisję połączeń telekomunikacyjnych (*telecommunications*) do państwa członkowskiego, w którym prowadzone jest dochodzenie;
- przechwytywanie, utrwalanie i późniejszą transmisję utrwalonych połączeń telekomunikacyjnych do zainteresowanego państwa członkowskiego.

Parlament poprawił sformułowanie „*telecommunications*”, rozszerzając je na „*telephone conversations or communications and other forms of telecommunication*”. Ten sposób ujęcia tekstu, zdaniem Parlamentu, pozwala określić, jakie rodzaje połączeń mogą zostać przechwycone. Konwencja posłużyła się jednak ogólnym pojęciem „*telecommunications*”.

Parlament podkreślił, że wniosek o pomoc państwa trzeciego podczas przechwytywania połączeń powinien zostać przekazany właściwym organom tego państwa przed założeniem podsłuchu. Ostateczna wersja, zresztą zgodnie ze sformułowaniem, jakim posłużyła się Rada, wspomina jedynie o wniosku, jeżeli organy państwa, które prowadzi dochodzenie, potrzebują wsparcia technicznego ze strony państwa, w którym połączenia mogą być przechwytywane.

Wnioski w tej kwestii, zdaniem Rady, powinny zawierać m.in. wskazanie, jakie przestępcze zachowanie jest śledzone oraz pożądany czas trwania podsłuchu, a także dostateczne dane techniczne umożliwiające wykonanie wniosku, a w szczególności „*the relevation network connection number*”. Parlament postulował zamieszczenie we wniosku krótkiego opisu okoliczności faktycznych, a czas trwania podsłuchu według Parlamentu nie mógł przekraczać ustawowego okresu maksymalnego określonego w obu państwach. Przyjęto propozycję Rady.

W celu umożliwienia państwu, do którego skierowano wniosek o udzielenie pomocy tego rodzaju, podjęcia decyzji i rozważenia, czy środki, o które wnioskuje organ zainteresowanego państwa, mogłyby być wykorzystane w podobnej sprawie w świetle przepisów prawa krajowego, Parlament zmienił treść dotyczącą wniosku w ten sposób, że państwo członkowskie może wymagać wszelkich informacji koniecznych dla rozważenia, czy wniosek spełnia wymagania przepisów prawa krajowego. Ostateczna wersja Konwencji jest zgodna z propozycją Rady.

W przypadku, kiedy natychmiastowa transmisja połączeń nie jest możliwa, państwo wezwane powinno podjąć się utrwalenia i późniejszej transmisji połączeń, jeżeli we wniosku zachowano wymóg podania wszelkich niezbędnych informacji, o których wcześniej wspomniano, jak również krótko opisano stan faktyczny, kiedy środki, o użycie których wnosi państwo wzywające, mogłyby również zostać zastosowane w podobnej sprawie krajowej. Mimo skreślenia tego paragrafu w całości przez Parlament, został on jednak zamieszczony w ostatecznej wersji Konwencji.

W kwestii przechwytywania połączeń telekomunikacyjnych Rada proponowała możliwość przechwytywania połączeń na terytorium trzeciego państwa członkowskiego bez jego technicznego wsparcia. Tak więc jeżeli podmiot podsłuchu znajduje się na terytorium innego państwa, a przechwytywanie połączeń jest zlecone przez odpowiednie organy władzy jednego państwa członkowskiego (państwa przechwytyującego) dla celów dochodzenia karnego i pomoc ze strony państwa, na którego terytorium podmiot się znajduje nie jest

konieczna, wówczas przechwytyjące państwo członkowskie powinno zawiadomić o przechwytywaniu w następujących przypadkach:

- przed jego rozpoczęciem, kiedy wiadome jest, że obiekt, wobec którego podsłuch ma być zastosowany, znajduje się na terytorium zawiadamianego państwa;
- w innych przypadkach natychmiast, kiedy stanie się wiadome, że obiekt, wobec którego stosuje się podsłuch znajduje się na terytorium zawiadamianego państwa.

Zawiadomienie powinno zawierać oznaczenie: organów władzy, nakazujących przechwytywanie; potwierdzenie, że zgodne z prawem środki przechwytywania są zastosowane w związku z dochodzeniem karnym; informację pozwalającą na identyfikację obiektu, którego połączenia mają być przechwytywane oraz przewidywany czas trwania podsłuchu. Kiedy państwo członkowskie zostanie zawiadomione, jego właściwe organy w ciągu 96 godzin zobowiązane są do udzielenia odpowiedzi, czy zezwalają na podjęcie działania w tym kierunku lub jego kontynuację. Udzielenie zgody może być uzależnione od pewnych warunków, które powinny zostać spełnione w podobnej sprawie krajowej, żeby przechwytywanie połączeń było możliwe. Państwo członkowskie, na którego terytorium znajduje się obiekt poddawany podsłuchowi, może także zakazać podjęcia działań lub ich kontynuacji, kiedy np. działania takie nie są dopuszczalne w świetle jego prawa krajowego. Jeżeli wyjątkowo organy tego państwa nie udzielą odpowiedzi w ciągu 96 godzin, powinny wydać decyzję zakazującą przechwytywania oraz użycia już zdobytego materiału, przy czym niezwłocznie zobowiązane są dostarczyć oświadczenie o przyczynach wydania takiej decyzji.

Parlament w swej opinii negatywnie wypowiedział się na temat wprowadzenia możliwości zakładania podsłuchu w państwie trzecim bez uprzedniego wniosku i udziału w działaniach funkcjonariuszy tego państwa ze względu na nadużycia, jakie mogłyby w tej kwestii się pojawić, bowiem zawsze można byłoby założyć podsłuch w innym państwie bez jego zgody, a poza tym ograniczałoby to, zdaniem Parlamentu, działania wywiadu mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa i integralności państwa członkowskiego.

Artykuł dotyczący omawianego zagadnienia został mimo to włączony do tekstu Konwencji, z tym że niektóre jego fragmenty zostały zmodyfikowane. I tak wprowadzono możliwość przedłużenia okresu 96 godzin na udzielenie odpowiedzi w kwestii podjęcia bądź kontynuacji działań skierowanych na przechwycenie połączeń telekomunikacyjnych w tym państwie maksymalnie do 8 dni, przy czym państwo udzielające odpowiedzi jest zobowiązane pisemnie powiadomić organy państwa, które prowadzi dochodzenie o przyczynach, dla których konieczne jest przedłużenie terminu. Ponadto do czasu, kiedy decyzja zostanie podjęta, organy państwa prowadzącego dochodzenie mogą kontynuować przechwytywanie, ale nie mają prawa wykorzystania już zgromadzonych

materiałów poza przypadkiem, kiedy zostało to uzgodnione między zainteresowanymi państwami lub w przypadku konieczności podjęcia niezbędnych środków celem zapobieżenia nagłemu i poważnemu uszczerbkowi bezpieczeństwa. Państwo, na którego terytorium działania mają miejsce powinno zostać zawiadomione o wykorzystaniu zgromadzonych materiałów i przyczynach, które to uzasadniają.

Większość poprawek Parlamentu nie została uwzględniona w Konwencji, pomimo dążeń tego organu do uporządkowania jej tekstu, a także do zagwarantowania poszanowania praw jednostki, w szczególności zaś prawa do obrony. Ostateczny tekst Konwencji pokrywa się z projektem Rady z 1999 r. z niewielkimi zmianami.